

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

TRẦN THỊ QUÝ

TẠP VĂN PHAN THỊ VÀNG ANH

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM

Thái Nguyên – 2018

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

TRẦN THỊ QUÝ

TẠP VĂN PHAN THỊ VÀNG ANH

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8220121

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: **TS. Nguyễn Kiến Thọ**

Thái Nguyên – 2018

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các nội dung nêu trong luận văn là trung thực và chưa từng được công bố trong bất kỳ công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2018

Tác giả luận văn

Trần Thị Quý

LỜI CẢM ƠN

Bằng sự kính trọng và lòng biết ơn sâu sắc, em xin chân thành cảm ơn **TS. Nguyễn Kiến Thọ**, người đã tận tình hướng dẫn và giúp đỡ em trong suốt quá trình thực hiện luận văn.

Xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo khoa Ngữ văn, khoa Sau đại học, cán bộ phòng quản lý khoa học trường Đại học Khoa học - Đại học Thái Nguyên đã tạo điều kiện thuận lợi cho em trong suốt quá trình học tập, nghiên cứu tại trường.

Xin được bày tỏ lòng cảm ơn sâu sắc tới Ban giám hiệu trường Trung học phổ thông Trần Quốc Tuấn, đồng nghiệp, bạn bè, gia đình và những người thân đã động viên, quan tâm, chia sẻ và tạo mọi điều kiện giúp đỡ tôi hoàn thành tốt khoá học.

Do điều kiện và thời gian còn hạn chế, đề tài nghiên cứu không tránh khỏi những sơ xuất và thiếu sót. Tôi mong nhận được sự đóng góp, bổ sung từ phía các thầy cô, các bạn để luận văn được hoàn thiện hơn.

Tôi xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2018

Tác giả luận văn

Trần Thị Quý

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề	3
3. Đối tượng và mục tiêu nghiên cứu	12
4. Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu	13
5. Phạm vi nghiên cứu	14
6. Cấu trúc của luận văn	14
7. Đóng góp của luận văn	15
Chương 1: THỂ LOẠI TẠP VĂN TRONG ĐỜI SỐNG VĂN CHƯƠNG ĐƯƠNG ĐẠI VÀ NHÀ VĂN PHAN THỊ VÀNG ANH	16
1.1. Thể loại tạp văn trong đời sống văn chương đương đại	16
1.1.1. Khái niệm tạp văn	16
1.1.2. Phân biệt tạp văn với các thể loại gần gũi	17
1.1.3. Đặc trưng cơ bản của thể loại tạp văn	21
1.1.4. Vị trí của tạp văn trong đời sống văn chương đương đại	23
1.2. Nhà văn Phan Thị Vàng Anh	26
1.2.1. Vài nét về tiểu sử	26
1.2.2. Hành trình sáng tác và quan niệm thẩm mỹ	27
1.2.3. Vị trí của thể loại tạp văn trong hành trình sáng tạo và sự nghiệp văn chương của nhà văn	35
TIÊU KẾT CHƯƠNG 1	37
Chương 2: ĐỀ TÀI VÀ CẢM HỨNG NGHỆ THUẬT TRONG TẠP VĂN PHAN THỊ VÀNG ANH	38
2.1. Một số đề tài chủ đạo của <i>Tạp văn Phan Thị Vàng Anh</i>	38
2.1.1. Khái niệm đề tài	38
2.1.2. Đề tài chính trị xã hội nổi bật	39

2.1.3. Đề tài văn hóa, giáo dục.....	42
2.2. Cảm hứng nghệ thuật trong <i>Tạp văn Phan Thị Vàng Anh</i>	49
2.2.1. Khái niệm cảm hứng nghệ thuật	49
2.2.2. Cảm hứng cảm thông, chia sẻ	51
2.2.3. Cảm hứng phê phán, phủ định	54
2.2.4. Cảm hứng suy tư, chiêm nghiệm	62
TIÊU KẾT CHƯƠNG 2.....	67
Chương 3: GIỌNG ĐIỆU VÀ NGÔN NGỮ NGHỆ THUẬT TRONG TẠP VĂN PHAN THỊ VÀNG ANH	68
3.1. Giọng điệu nghệ thuật	68
3.1.1. Giọng điệu ngậm ngùi, xa xót	68
3.1.2. Giọng điệu giễu cợt, hài hước, châm biếm	70
3.1.3. Giọng điệu triết lí, thâm trầm.....	75
3.2. Ngôn ngữ nghệ thuật	77
3.2.1. Ngôn ngữ mộc mạc, bình dị.....	78
3.2.2. Ngôn ngữ giàu hình ảnh và sắc thái biểu hiện	82
3.2.3. Ngôn ngữ sắc sảo, giàu tính biện luận	85
TIÊU KẾT CHƯƠNG 3.....	93
KẾT LUẬN	94
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	96

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Thế kỉ XXI, với sự bùng nổ mạnh mẽ của khoa học - công nghệ, thông tin và truyền thông, con người có thể dễ dàng tìm kiếm những thông tin cần thiết qua mạng internet ở mọi lúc, mọi nơi. Các tác phẩm văn học không còn giữ vị trí hàng đầu trong sự tìm kiếm tri thức và giải trí nghệ thuật như trước nữa. Do công việc bận rộn nên độc giả ít có thời gian để đọc những cuốn tiểu thuyết dài. Họ thường tìm đến những thể loại có khả năng đáp ứng nhu cầu đọc nhanh, dung lượng ngắn gọn, nội dung cô đọng, dễ hiểu, phản ánh sâu sát những vấn đề của đời sống thực tại. Đúng trước yêu cầu của thời đại mới, nền văn học Việt Nam đã có những cách tân đáng kể về hệ thống thể loại để phù hợp với nhu cầu nhận thức và thẩm mỹ của người đọc. Một trong những thể loại được sử dụng nhiều và được yêu thích nhất hiện nay là tạp văn.

1.2. Thể loại tạp văn có ưu thế trong thời hiện đại bởi tính chất ngắn gọn, có thể chộp được một suy nghĩ, một khoảnh khắc suy tư, một thoáng liên tưởng mang đậm dấu ấn cá nhân của tác giả, vì vậy nó dễ dàng đến với người đọc trên phương diện cảm xúc cũng như nhu cầu thông tin. Những năm gần đây, tạp văn xuất hiện dày đặc trên các báo như: Tuổi trẻ, Người lao động, Thanh niên, Văn nghệ,...và các trang mạng cá nhân. Tạp văn cũng được xuất bản khá nhiều, có chất lượng và được người đọc đón nhận nồng nhiệt. Sự nở rộ của tạp văn gắn liền với tên tuổi của nhiều tác giả nổi tiếng như Nguyễn Ngọc Tư, Trần Nhã Thụy, Tạ Duy Anh, Đỗ Bích Thúy, Phạm Quý, Nguyễn Việt Hà, Phan Thị Vàng Anh,...Điều đặc biệt là các tác giả Nguyễn Ngọc Tư, Hồ Anh Thái, Phan Thị Vàng Anh sau khi gặt hái rất nhiều thành công trên lĩnh vực truyện ngắn, tiểu thuyết đã bắt nhịp với sự phát triển của thể loại tạp văn và trở thành những “nhà tạp văn” thực thụ. Có rất nhiều tác giả không thuộc giới văn chương nhưng vẫn viết dồi dào và xuất bản nhiều tập tạp văn gây được tiếng vang. Đó là họa sĩ

Đỗ Phấn với các tập tạp văn *Chuyện văn trước gương* (2005), *Ông ngoại hay cười* (2011), nữ đạo diễn Việt Linh với cuốn *Chuyện mình, chuyện người* (2008), *Chuyện và truyện* (2012), thầy giáo Dương Ngọc Dũng - Giảng viên khoa Lịch sử trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn Thành phố Hồ Chí Minh với cuốn *Tạp văn Dương Ngọc Dũng...* Quả thực, thời đại này là mùa nở rộ của tạp văn trong văn học Việt Nam.

1.3. Sự nở rộ của tạp văn trong những năm đầu thế kỉ XXI là một hiện tượng văn học đáng chú ý. Khi nhắc đến những nhà văn viết tạp văn nổi tiếng ở giai đoạn này, không thể không kể đến Phan Thị Vàng Anh. Tạp văn của Phan Thị Vàng Anh tái hiện sinh động những mảnh vỡ của cuộc sống dưới con mắt quan sát tinh tế của một con người từng trải và thấu hiểu lẽ đời. Hiện thực cuộc sống được bóc trần, những nghịch lí xã hội được phân tích, diễn giải, bình luận hết sức sắc xảo. Điểm lôi cuốn, hấp dẫn trong tạp văn của Phan Thị Vàng Anh là “ngôn từ” cô đọng, súc tích nhưng gửi gắm nhiều suy tư cùng giọng văn châm biếm, xót xa của một trái tim nhân hậu, giàu yêu thương. Chính điều đó đã chinh phục được trái tim của những độc giả thời hiện đại và khiến họ yêu mến những sáng tác của chị.

1.4. Là một giáo viên giảng dạy môn Ngữ văn ở trường THPT, tôi nhận thấy rằng lâu nay học sinh chỉ được học, được nghiên cứu những thể loại văn học quen thuộc, những tác giả, tác phẩm văn học nổi tiếng thời kì trung đại và hiện đại. Vì vậy, tôi mong muốn giúp các em có điều kiện tiếp xúc với những thể loại văn học mới, những tác giả văn học trẻ của thời kì đương đại để các em có cái nhìn đầy đủ, toàn diện về diện mạo của nền văn học Việt Nam.

Trên đây là những lí do khiến chúng tôi chọn đề tài *Tạp văn Phan Thị Vàng Anh* làm đề tài nghiên cứu của mình. Luận văn xác lập một cái nhìn khái quát về tạp văn, qua đó thấy được nét riêng độc đáo của nhà văn Phan Thị Vàng Anh trong dòng chảy của tạp văn đương đại. Chúng tôi hy vọng luận văn sẽ là

một đóng góp nhỏ trong nghiên cứu khoa học, có thể làm cơ sở để gọi ra những hướng nghiên cứu mới cho các công trình sau, đồng thời cung cấp cho độc giả yêu mến Phan Thị Vàng Anh những hiểu biết cơ bản về con người tác giả và thế giới trong tạp văn của chị.

2. Lịch sử vấn đề

2.1. Lịch sử nghiên cứu về sáng tác của Phan Thị Vàng Anh

Sáng tác văn chương nói chung và văn xuôi nói riêng từ những năm 90 trở lại đây được kiến tạo bởi những cây bút trẻ, đặc biệt là sự xuất hiện nhiều cây bút nữ tài năng. Họ là lực lượng hùng hậu để tạo nên luồng gió mới cho các sáng tác ở thế kỉ XXI. Do vậy, những tác phẩm vừa mới ra đời của các nhà văn đều là mối quan tâm của độc giả và giới phê bình. Phan Thị Vàng Anh là một trong số những nhà văn mà các tác phẩm vừa được xuất bản đã thu hút ngay sự chú ý của dư luận. Đã có khá nhiều tác giả, nhiều công trình nghiên cứu đánh giá về truyện ngắn của Phan Thị Vàng Anh.

Nhận xét về tài năng của Phan Thị Vàng Anh ở lĩnh vực truyện ngắn, tác giả Huỳnh Phan Anh trong tập “Không gian và khoảnh khắc văn chương” cho rằng: “*Vàng Anh là một tài năng trẻ, một cây bút nhà nòi, một nhà văn đã sớm định hình từ tập truyện ngắn đầu tay, một giải thưởng quốc gia dành cho nhà văn trẻ... và còn gì nữa? tất cả đều đúng, nhưng tôi không quên rằng vượt lên trên những thông tin đó, tác phẩm của Vàng Anh hay bất luận của ai khác dù bao người đã đọc tới và nói tới, vẫn còn và mãi mãi vẫn còn là một sự chờ đợi, một thách thức*” [4, tr.16]. Cũng tác giả này, khi đánh giá về hai tập truyện ngắn của Vàng Anh đã khẳng định: “*Hai tập truyện ra đời trong khoảng cách hai năm, mỏng manh như nhau, bao gồm những truyện thường ngắn, có khi rất ngắn, bấy nhiêu cho một thế hệ đang hình thành, sinh sôi nảy nở, một thế giới không ngớt trở về trên trang giấy đang kêu gọi, bổ sung cho nhau, vẫn là nó*

nhưng không đơn giản là nó, bởi nó luôn được vén mở, soi rọi thêm, nó luôn tìm kiếm những bến bờ và những chiều sâu mới” [4, tr.18].

Khi nghiên cứu về thế giới nghệ thuật của Phan Thị Vàng Anh, tác giả Huỳnh Phan Anh trong bài “Ghi nhận về thế giới nghệ thuật Phan Thị Vàng Anh” (Báo Văn nghệ Trẻ, số 1 năm 1995) nhận định: *“Đọc Phan Thị Vàng Anh tức là tìm đến, làm quen cái thế giới rất gần gũi và cũng rất xa lạ của những tâm hồn trai gái với những ưu tư, những quan hệ buộc ràng, những biến cố không vượt ra ngoài cuộc sống đời thực thường ngày... Đối với họ dường như cuộc sống lúc nào cũng toát ra một mùi vị đơn điệu, buồn chán với toàn những cái nhạt nhẽo “vớ va vớ vẩn”. Nhân vật của Vàng Anh khi tỉnh táo cũng như lúc điên rồ họ không hề đánh mất sự thuần khiết, ngay trong tuyệt vọng, bế tắc. Vàng Anh rất tiết kiệm chữ nghĩa. Cô cũng không dẫn dắt, không tạo đột biến, không gây bất ngờ, tất cả chừng như chỉ còn là những tiểu xảo không cần thiết” [3, tr.5].*

Tác giả Bùi Việt Thắng trong “Bình luận truyện ngắn” đã nhận xét: *“Phan Thị Vàng Anh có lối kể chơi vui của trẻ con nhưng rất hóm hỉnh và trí tuệ, cây bút trẻ này luôn muốn đem đến cho người đọc những cái lạ và bản thân cũng bị cái lạ thôi miên” [70, tr.169].* Ở bài viết “Tứ tử trình làng”, một lần nữa Bùi Việt Thắng khẳng định: *“Vàng Anh là cây bút biến ảo lúc nghiêm trang (Cha tôi), lúc sắc ngọt (Kịch câm), lúc đăm đuối (Hoa muộn). Văn Phan Thị Vàng Anh là lối văn tung phá mang dấu ấn của kẻ trưởng thành không tránh khỏi sự bất thường... Đọc Phan Thị Vàng Anh ta biết được một lối nhìn đời đơn giản, một chiều, thêm một lần nữa ta tới được các thế giới bí ẩn của đời sống và con người không thôi làm ta ngạc nhiên” [70, tr.6].*

Còn Tuyết Ngân trong bài “Phan Thị Vàng Anh và Trần Thanh Hà hai phong cách truyện ngắn trẻ” (Báo Văn nghệ Trẻ, số 8 năm 2001) chỉ ra điều làm nên một Phan Thị Vàng Anh chính là “chi tiết”. Tác giả viết *“Phan Thị Vàng*